

El *NO-DO* com a font d'estudi del franquisme

1. Uns documentals al servei de la propaganda oficial

177

Ponències
Anuari del
Centre d'Estudis
de Granollers
2001

El *Noticiero Cinematográfico Español*, conegut com a *NO-DO* (*Noticiarios y Documentales Cinematográficos*), va ser un dels millors instruments de propaganda del nou Estat bastit per la dictadura franquista. De visió obligada a totes les pantalles, va disposar d'una exclusivitat que el va convertir en un extraordinari noticiari de propaganda política i de vehicle de les idees del sistema que, a més, en no tenir cap contrast audiovisual de suficient importància per qüestionar-lo, va poder projectar-se de manera continuada des de 1943 fins a 1981, per tant, una vegada retornada la democràcia. El seu contingut estava format pel *Noticiero*, la revista setmanal *Imágenes* i també per documentals, i, a causa dels anys en què es mantingué, constitueix una important base de dades per saber molts aspectes encara avui dia poc investigats de la vida del franquisme. Juntament amb la televisió, sotmesa també a les directrius i al control del Règim, formen una important documentació audiovisual de l'època, per bé que el *NO-DO*, per les seves característiques, permet fer-li un seguiment i un estudi diferenciat.

El *NO-DO* va ser creat per una disposició oficial de la vicesecretaria d'Educació Popular, el 17 de desembre de 1942. Quedava vinculat de manera directa a Falange Española Tradicionalista y de las JONS, i tenia el monopoli de la producció i l'exhibició de noticiaris, el qual va mantenir fins al 22 d'agost de 1975, quan el Ministeri Espanyol d'Informació i Turisme va suprimir la seva obligatorietat. Tanmateix, com ja hem indicat, es continuà editant i visionant fins a l'any 1981. Posteriorment, Televisió Espanyola va absorbir el *NO-DO* i actualment en custodia els fons. Sembla que, malgrat l'extraordinària importància que té pel coneixement del franquisme i àdhuc de la Transició, són poques encara les referències biogràfiques que es remeten al *NO-DO*, i els estudis que se li han apropiat també sembla que no tenen massa rigor. Fa alguns anys, Televisió Espanyola va produir el documental *NO-DO, una historia próxima* (1993), ple d'anècdotes i de tòpics que desdibuixaven la seva realitat política i sociològica. Per sort, en una línia absolutament diferent i plena de

rigor històric, ha aparegut un treball d'investigació que durà vuit anys, de Rafael Tranche, de la Universitat Complutense, i Vicente Sánchez-Biosca de la Universitat de València, que ha començat a posar les coses en ordre i a donar unes línies sobre fonts de treball, metodologia i elements suficients per permetre capbussar-se de manera correcta en un material tan valuós.¹

2. Les imatges de Granollers en el *NO-DO*

Per tot plegat sembla innecessari argumentar que, durant el temps en què s'edità, el noticiari podia ser una font d'interès per conèixer més la ciutat granollerina. Partint de la base del coneixement de diverses seqüències, valia la pena, tanmateix, fer un anàlisi de totes les existents, contingut i estat, a fi de documentar-les i finalment —aquest continua sent l'objectiu— donar-ne notícia pública.²

Les indagatòries han estat molt interessants i el resultat encara més. En efecte, els fons de *l'Archivo Historico NO-DO*, situats a Madrid, disposen d'una destacada informació sobre Granollers. Dades de temàtica corresponent als paràmetres informatius de l'època i de la ciutat, apareixen ben documentats i ben conservats, salvant alguna petita excepció. Amb l'aval del regidor de Cultura de l'Ajuntament de Granollers, Francesc Sala; preparats els contactes administratius corresponents; amb l'estudi previ del mètode de recerca i buidat de les cintes; amb una precisió matemàtica sobre cintes demanades i preparades que l'Arxiu tenia a punt —és a dir, tal com havíem quedat— la recerca fou complexa però, lluny de ser feixuga, resultà agraïda pels resultats.³

¹ Vegeu: Tranche, Rafael R. i Sánchez-Biosca, Vicente: *NO-DO. El tiempo y la memoria*. Ed. Càtedra/Filmoteca Española, 2001.

² També hi ha diversa documentació filmada sobre Granollers i la comarca, en els fons de l'Arxiu de la Filmoteca de Catalunya. Amb aquests documents, els ja existents i editats a través de particulars, Granollers TV o de l'Associació Cultural de Granollers, o tal vegada encara no fets públics o recuperats, així com les tasques de recerca de Jordina Medalla a través de l'entitat Cinema Rescat, i també Arián Botey i Lambert Botey, Granollers podria disposar dintre d'un temps d'un esplèndid material audiovisual d'indubtable valor històric. Em consta que la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Granollers i l'Associació Cultural de Granollers, tenen un gran interès a potenciar aquesta recerca i divulgació, que seria desitjable que arribés a consolidar-se.

³ Vull fer constar el meu agraïment a la historiadora María José Huélamo que em va fer a mans un índex previ del material a consultar, a diverses persones que considero que en aquest moment és innecessari destacar però a les quals també els vaig fer arribar el meu agraïment per les orientacions que em van donar sobre materials filmats i de manera especial, a Jesús i Juan-José Castro, encarregats de l'Arxiu, que em van proporcionar tots els mitjans i els contactes necessaris per a la recerca.

En efecte, de 1943 a 1977 hi ha un total de 39 filmacions que tracten sobre Granollers. La mitjana de minutatge s'acosta als 2 minuts d'informació i per tant el total de material disponible oscil·la al voltant d'uns 78 minuts. El material, en conjunt, és interessant, i parcialitzat depèn de la temàtica, però igualment té força valor per les possibilitats de remetre'ns a aspectes locals i més generals del context de l'època. La variació dels temes, al llarg de les 39 filmacions, és diversa, però una vegada analitzats es poden agrupar, si cal, en blocs que permetrien sintetitzar els continguts informatius. En aquests moments l'estat de la recerca encara no ha fet avinent la seva homogeneïtzació en blocs, i és una hipòtesi que, posada a la pràctica, tal vegada no resulti prou adient i rebaixi innecessàriament l'interès d'algun documental i es perdi el fil del discurs històric i general, dels anys del franquisme.

Per tenir una idea aproximada del contingut de les cintes destaquem les nombroses filmacions referides a les fires, exposicions o concursos de bestiar; la gran quantitat de dades sobre proves esportives, especialment atlètiques, celebrades Granollers; les filmacions d'obres d'infraestructura i d'inauguracions; les de característiques culturals i les de caràcter molt proper al del noticiari, avui dia sobradament tractats per les dades puntuals i diàries de la televisió. D'aquesta forma apareixen personalitats polítiques, militars i eclesiàstiques de l'època, noms d'atletes, ciclistes, corredors de motos, nedadors, gimnastes, jugadors d'handbol i alguns partits memorables que catalputaren el nom de Granollers i el d'aquest esport a categoria internacional, notícies del progrés de l'autopista al seu pas pel terme de Granollers, informacions sobre aspectes escolars, sobre la Biblioteca Popular o Tarafa, i algunes de molt interessants sobre la pintura pluvial de Dalí a la Porxada, i sobre el ceramista Antoni Cumella, granollerí internacional.

A banda de l'atractiu que representa el moviment filmat, la munió de persones que hi apareixen, els edificis, els camps, o els equipaments del moment, són un estim addicional a valors que mereixen també un tractament especial en el documental: obertura o primera notícia del *NO-DO* —fet que passa en més d'una ocasió—, to de la veu del locutor, música de fons, tractament de la notícia, interès o no polític subliminal que es deriva de la informació. Això, tanmateix, s'ha d'adequar al context general del moment i cau, preferentment, en la tasca de l'anàlisi de la història política i del marc sociològic del període.

3. La font de dades referents a Granollers, existents al *Centro de documentación y Archivo Historico de TVE*, i en concret a l'*Archivo Historico NO-DO*, de Madrid

La relació de documents filmats existents a l'Arxiu és la següent, segons anys i cinta.⁴

180

Any	Cintes	Any	Cintes	Any	Cintes	Any	Cintes	Any	Cintes	Any	Cintes
1943	25-A	1949	320-A	1959	854-B	1963	1065-C	1969	1357-B 1402-A	1974	1645-A 1651-A
1944	75-A 90-A	1953	568-A	1960	909-B	1964	1115-C	1970	1409-A 1415-B 1459-B 1460-A	1975	1689-B
1945	142-A	1955	698-B	1961	959-C	1965	1170-B	1972	1513-B 1523-B 1527-B 1530-A	1976	1719-B 1734-B 1770-B
1948	282-A	1958	803-B 820-B	1962	1015-A	1967	1287-B 1303-A	1973	1567-A 1616-A	1977	1794-A

Com s'ha indicat, el total de documents filmats és 39. La mitjana per document, 2 minuts de filmació, aproximadament. El total, aproximat, 78 minuts.

De tot plegat, se'n treuen conclusions de valor filmic i històric. Tanmateix, una vegada trobats els documentals, visionats i valorats el seu estat de conservació i el valor de la notícia, sembla que no hauria de dilatar-se gaire la proposta d'adquisició, mitjançant les clàusules obligades de tractament del material i la seva difusió. La font de dades és important. El seu valor històric ja l'hem precisat. Per tant, la seva difusió sembla obligada amb el tractament adient. I tal vegada no sigui gens aventurat pensar que els documentals sobre Granollers poden ser un bon estímul per a la difusió d'altres de poblacions veïnes o de característiques semblants, en una línia de recerca i d'estudis paral·lels i comparatius sobre el franquisme a través dels documents filmats del *NO-DO*. Explicar la importància

⁴ Ometo el minutatge on es troba la notícia de cada cinta, així com la durada de la seqüència

dels treballs filmats per al servei de la història —particular i col·lectiva— és ja suficient sabuda.⁵ Cal, tan sols, enfil·lar l'agulla, com en tantes coses, i no deixar-ho per a més endavant. L'estrip del franquisme és massa gros per no cosir-lo i deixar-lo que es vagi fent més gran, amb l'oblit massa sovint intencionat, de la memòria. Esperem que, quant a aquests documentals, no sigui així.

181

Joan Garriga i Andreu
Historiador

⁵ L'exposició permanent que actualment hi ha al Museu de Granollers, amb el títol de *Granollers, espai, temps...*, disposa en la part d'història contemporània d'una quantitat notable de documents filmats, els quals van ser incorporats per aportar una visió més documentada i activa de l'època.